

A tartási kötelezettség elmulasztásának komplexitása, különös tekintettel az önhiba megítélésére és a gyermekek érdekeire

I. BEVEZETŐ GONDOLATOK

A 2012. évi C. törvény (a továbbiakban Btk.) szakított azzal a '78-as Btk. szerinti szabályozási konstrukcióval, mely a nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni deliktumokkal közös fejezetben tárgyalta a gyermekek és a család védelmét célzó rendelkezéseket, hiszen immáron önálló fejezetben (XX. fejezet) foglalkozik azokkal. Mindez meglátásunk szerint jól mutatja, hogy a jogalkotó felismerte mind a család, mind pedig a gyermekek – a korábbiakhoz képest – fokozottabb büntetőjogi oltalmának szükségességét.

A Btk. XX. fejezete először a gyermekek érdekét sértő bűncselekményeket deklarálja, majd ezt követően tér rá a család elleni bűncselekményekre. Ennek jelentősége abban áll, hogy a jogalkotó ezen sorrendiséget az elkövetési magatartások súlyossága szerint határozta meg, mert a gyermekek érdekét sértő bűncselekmények súlyosabb megítélés alá esnek.^[1] Tanulmányunk középpontjában a tartási kötelezettség elmulasztásának bűncselekménye áll; a hatályos szabályanyag feltérképezése mellett céljaink között szerepel a gyakorlatban felmerülő problémákra való rávilágítás, különös tekintettel az önhiba megítélésére, illetve helyet kapott írásunkban az érintettek által gyakran felvetett, számukra egyik legfontosabb megoldásra váró kérdés bemutatása is.

II. A TARTÁSI KÖTELEZETTSÉG ELMULASZTÁSA BŰNCSELEKMÉNYÉNEK DOGMATIKAI ELEMZÉSE

A deliktum védett jogi tárgya a tartási kötelezettség, valamint a jogosítottnak az eltartásra való joga. A bűncselekmény alapjaiban véve egy speciális polgári jogi kötelem kikényszerítésére irányul, ami nem más, mint a végrehajtható hatósági határozat. A törvény szövegéből következik továbbá, hogy a tartási kötelezettségnek minden esetben jog-

[1] Márki, 2018, 763.

szabályon és hatósági határozaton kell nyugodnia.^[2] Tartásra vonatkozó rendelkezéseket egyébként a 2013. évi V. törvény (a továbbiakban: Ptk.), illetve az 1997. évi XXXI. törvény (a továbbiakban: Gyvt.) is tartalmaz. A Ptk. alapvetően a gyermek- és rokontartásra vonatkozó előírásokat rögzíti, melyekkel összefüggésben a bíróság végzéssel hagyja jóvá az egyezséget, ennek hiányában pedig jogerős ítéletet hoz.

A bűncselekmény passzív alanya az a személy, akinek a kezéhez a tartásdíjat fizetni kell. Itt felhívnánk a figyelmet arra, hogy az (1) bekezdés csak a gyermektartásról rendelkezik, így annak passzív alanya csak a gyermektartásra jogosult lehet.^[3] A tényállás nem követel meg eredményt, ebből adódóan egy tiszta mulasztásos bűncselekményről van szó.^[4] Ezen fordulatot az követi el, aki jogszabályon alapuló és végrehajtható hatósági határozatban előírt gyermektartási kötelezettségét önhibájából nem teljesíti, vagyis a bűncselekmény elkövetési magatartása a gyermektartási, illetőleg a tartási kötelezettség elmulasztása.

A Ptk. 4:214. §-a szerint a kiskorú gyermekek tartásra való rászorultságát vélelmezni kell, mely vélelem középfokú tanulmányok folytatása esetén – legfeljebb a huszadik életév betöltéséig – a nagykorúság betöltése után is érvényesül.^[5] A szülő tartási kötelezettsége körében a Ptk. kimondja továbbá, hogy a gyermektartást a szülőnek saját tartásánál is előbbre kell helyeznie, vagyis a gyermek tartására önmaga szükségleteinek korlátozása árán is köteles. Ettől csak akkor lehet eltekinteni, ha a gyermek indokolt szükségleteit munkával szerzett keresménye vagy vagyonának jövedelme egyébként fedezi, illetve ha a gyermeknek más olyan egyenesági rokona is van, aki tartásra kötelezhető.^[6]

A gyermektartási kötelezettséget illetően a Kúria egyébként a közelmúltban rendkívül fontos következtetésekre jutott (BH 2020.2.31.). A konkrét ügyben eljáró első- és másodfokú bíróság ítéletében rögzítettek szerint a Btk. 212. § (1) bekezdése csakis és kizárólag a kiskorú gyermeket, illetve a huszadik életévét be nem töltött, s középiskolai tanulmányokat folytató nagykorú gyermeket illető gyermektartásdíj vonatkozásában áll fenn. Az ügyben eljáró bíróságok okfejtése értelmében a már nagykorú, de továbbtanuló gyermek részére teljesítendő tartásdíj fizetésének az elmaradása csak abban az esetben képezheti büntetőjogi felelősségre vonás tárgyát, ha az az arra jogosultat súlyos nélkülözésnek teszi ki, figyelemmel a Btk. 212. §-ának (2) bekezdésében foglaltakra. Ekként a járásbíróság – majd annak ítéletét helybenhagyva a másodfokon eljáró törvényszék is – felmentette a terheltet a vád alól [Btk. 212. § (1) bekezdés], mondván a cselekmény nem bűncselekmény. Az első- és másodfokú bíróságok hangsúlyozták, hogy a nagykorú és egyben felsőfokú tanul-

[2] Sinku, 2018, 249.

[3] Sinku, 2018, 249.

[4] Sinku, 2018, 69.

[5] Ptk. 4:214. §.

[6] Ptk. 4:215. § (1) bekezdés.

mányokat folytató gyermek rászorultságára nem a kiskorúakra (vélelmezett rászorultság), hanem a rokontartásra (nem vélelmezett rászorultság) vonatkozó szabályok tekintendők irányadónak. A bíróság jogerős ügydöntő határozata ellen a főügyészség felülvizsgálati indítványt terjesztett elő a törvénysértő felmentés miatt, így került az ügy a Kúria elé. A Kúria kimondta, hogy a nagykorú és egyébként továbbtanuló gyermek tartása is a büntetőjogi értelemben vett gyermektartási kötelezettség alá esik, figyelemmel arra, hogy a Btk. 212. §-ának (1) bekezdése nem tesz olyan jellegű megkülönböztetést, amely arra utalna, hogy az kizárólag a kiskorú gyermek tartására vonatkozó kötelezettséget jelentené. A legfelsőbb bírói fórum ezen túlmenően akként foglalt állást, hogy jelen ügyben a terheltet nem a polgári jogban meghatározott rokontartási, hanem a továbbtanuló nagykorú gyermek tartására vonatkozó kötelezettség terheltte. A felsőfokú tanulmányokat folytató – egyébként munkaképesnek minősülő – nagykorú gyermek gyermektartáshoz való jogát rászorultság esetén ugyanolyan védelemben kell részesíteni, mint a rászorultsági vélelem alapján a kiskorú gyermeket, valamint a huszadik életéve betöltéséig a középfokú tanulmányokat folytató nagykorú gyermeket. A rászorultság tényét a polgári ítélet rögzítette, ebből adódóan a terhelt megvalósította a Btk. 212. §-ának (1) bekezdésében írt gyermektartási kötelezettség elmulasztásának vétségét, felmentésére így a büntetői anyagi jogi normák megszegésével került sor. Mindemellett a Kúria kitért arra is, hogy amíg a (gyermektartásdíj-fizetési kötelezettség tárgyában született) jogszabályon alapuló és végrehajtható hatósági határozat hatályban van, az köti a büntetőbíróságot. Mindez annyit tesz, hogy a rászorultság hiányát nem, csakis az esetleges teljesítési önhibát vagy annak hiányát állapíthatja meg (hiszen a Ptk. alapján az önhiba már része a tartási kötelezettség megállapíthatóságának), s a büntetőbíróság maga bírálja el, hogy a terhelt követett-e el bűncselekményt. Az ügyben tehát a Kúria a megyei főügyészség Legfőbb Ügyészség által véglegesített felülvizsgálati indítványának alapvetően helyt adott, így a másodfokú bíróság végzését hatályon kívül helyezte, és a bíróságot új eljárás lefolytatására kötelezte.^[7]

A nagykorú, ám továbbtanuló gyermek vonatkozásában a Ptk. hangsúlyozza, hogy az ilyen – egyébként munkaképes – fiatal a rászorultsági vélelem esetén kívül is jogosult a tartásra, mégpedig akkor, ha a szükséges tanulmányai indokolt időn belüli lefolytatása érdekében arra rászorul. A gyermeknek a szülőt továbbtanulási szándékáról késelem nélkül kell tájékoztatnia.^[8] Ilyen jellegű tanulmánynak minősül az életpályára előkészítő szakképzettség megszerzéséhez szükséges képzés vagy tanfolyam, a felsőfokú végzettségi szintet biztosító alap- és mesterképzés, valamint a felsőfokú szakképzettségben folytatott tanulmányok folyamatos végzése.^[9] Nem érinti a folyamatosság kritériumát az a megszakítás, amely a jogosultnak nem felróható. A Ptk. felsorolja azon

[7] BH 2020.2.31.

[8] Ptk. 4:220. § (1) bekezdés.

[9] Ptk. 4:220. § (2) bekezdés.

eseteket is, amikor a szülő nem köteles nagykorú továbbtanuló gyermekét elartani, ezek a következőkben foglalhatóak össze:^[10]

- a gyermek tartásra való érdemtelenége (a nagykorú gyermek egyebek mellett akkor is érdemtelen a tartásra, ha a tartásra kötelezettel kellő indok nélkül nem tart kapcsolatot);^[11]

- a gyermek tanulmányi- és vizsgakötelezettségének való rendszeres, önhibából történő elmaradása;

- a szülő saját vagy kiskorú gyermeke tartását veszélyezteti a nagykorú továbbtanuló gyermek tartása.

A nagykorú továbbtanuló gyermekre vonatkozó rendelkezések főszabály szerint a 25. életév betöltéséig alkalmazhatóak, rendkívül indokolt esetben azonban a szülő kötelezhető az ezen túli gyermektartásra is.^[12]

A 212. § (2) bekezdése azt az elkövetőt rendeli büntetni, aki jogszabályon alapuló és végrehajtható határozatban előírt tartási kötelezettségét önhibájából nem teljesíti, és ezzel a jogosultat súlyos nélkülözésnek teszi ki.^[13] A súlyos nélkülözésnek való kitétel alatt tulajdonképpen egy olyan állapotot kell érteni, melynek során a tartásra jogosult olyan javakban szenved hiányt, amelyek az elemi létszükségletek kielégítésére szolgálnak, gondolván itt például a létminimum szintjét el nem érő táplálkozásra, ruházkodásra, lakhatásra, tisztálkodásra.^[14] A (2) bekezdés elkövetési magatartása a gyermek- és egyéb tartási kötelezettség „jogosultat súlyos nélkülözésnek kitevő nem teljesítése”. Ez a gyermektartási kötelezettség vonatkozásában – az (1) bekezdésben foglalt vétséghez képest – minősített esetben számít, míg az egyéb tartási kötelezettség tekintetében alapesetnek minősül ezen fordulat, az eredményre való figyelemmel pedig ún. vegyes mulasztásos bűncselekményekről van szó.^[15] A (2) bekezdés kapcsán az egyéb tartási kötelezettség a házastársi, valamint a rokontartási kötelezettséget s annak elmulasztását jelenti, így a rokonok és házastársak tartásával összefüggésben az (1) bekezdés megállapíthatóságának a lehetősége teljességgel kizárt.^[16]

Figyelemmel arra, hogy a tartásdíjat időszakonként (havonta előre) kell fizetni, az elkövetési magatartás rendszerint hosszabb időn át ismétlődő mulasztásokból áll.^[17] Ebből adódóan az elkövetési magatartás az első mulasztással kezdődik, de a bíróságnak az elsőfokú ítélet meghozataláig megvalósított összes mulasztást el kell bírálni, melyhez azonban szükségeltetik, hogy az ügyész a vádemelést követően keletkezett mulasztásokat illetően a vádat kiterjessze.^[18] A vád tárgyát a tartás elmulasztásának bűncselekménye miatt indított eljárás-

[10] Ptk. 4:220. § (3) bekezdés.

[11] Ptk. 4:220. § (4) bekezdés.

[12] Ptk. 4:220. § (5) bekezdés.

[13] Btk. 212. § (2) bekezdés.

[14] Sinku, 2018, 251.

[15] 101. BK vélemény.

[16] Lajtár, 2013, 69.

[17] 101. BK vélemény.

[18] Sinku, 2018, 249.

ban is kizárólag az ügyész által a vád tárgyává tett cselekmény képezheti; az elkövetési időn belül pedig minden esedékességi időszakra nézve külön kell vizsgálni, hogy a tartásra kötelezett eleget tett-e kötelezettségének vagy sem. Az egyes teljesítési összegeket a polgári jogi elszámolási szabályoktól függetlenül mindig az adott időszakban esedékes folyamatos tartási kötelezettség teljesítésének kell tekinteni, a korábbi mulasztások vonatkozásában felmerült hátralékra pedig csak a túlteljesítést lehet visszamenőleg elszámolni, azt a terhelt számára (büntetőjogi szempontból) leghátrányosabb követelésbe kell beszámítani.^[19] Az egyes cselekmények elévülési határidejének kezdőnapja az a nap, amikor az elkövető még eleget tehetett volna kötelezettségének.^[20]

Érdemes röviden megvizsgálni a tartási kötelezettségnek a tartalmát is. A végrehajtható határozatnak rendelkeznie kell a tartásdíj összegéről, valamint a teljesítés határidejéről.^[21] Az időtartam szempontjából relevanciája van a Ptk. 4:208. § (3) bekezdésében foglaltaknak is, hiszen a tartási követelés csak hat hónappal visszamenőleg érvényesíthető, az ezt meghaladó időre csak akkor, ha a jogosultat a követelés érvényesítésében mulasztás nem terheli; három évnél korábbi időszakra viszont tartásra vonatkozó követelés bírósági úton való érvényesítésére nincs lehetőség.^[22] Maga a határozat általában a tartási kötelezettség végső időpontjáról nem rendelkezik, az voltaképpen a kötelezettség megszűntetésére vonatkozó szabályokból olvasható ki, kivéve a házastársi tartást, amely határozott időtartamban is megállapítható.^[23]

A deliktum alanya tettesként csak az lehet, akit a végrehajtó határozat tartásra kötelezett, a részesség pedig az általános szabályok szerint alakul.^[24] A bűncselekmény csak szándékosan követhető el, amelynek tartalmi eleme a köteleességek ismerete és az önhiba megléte.^[25] A kötelezettség ismerete akként jellemezhető, hogy az elkövető pontosan tudja (tudata átfogja), hogy van egy olyan végrehajtható hatósági határozat, amely őt meghatározott személy javára, meghatározott összegű tartásdíj fizetésére kötelezi, de ennek ellenére – önhibájából – ezen kötelezettségét nem teljesíti.^[26]

A törvény egy egyéb, büntetethetőséget megszüntető okról is rendelkezik, mégpedig akkor, ha a terhelt kötelezettségének az elsőfokú ügydöntő határozat meghozataláig eleget tesz; viszont ha mulasztásával a jogosultat súlyos nélkülözésnek teszi ki, a büntetőjogi felelősségre vonástól nem lehet eltekinteni, de korlátlan enyhítésre lehetőség nyílik. Fontos megjegyezni, hogy a büntetethetőséget megszüntető ok személyhez kötött, ami azt jelenti, hogy az elkövető büntetethetősége nem szűnik meg abban az esetben, ha helyette hozzátartozói fizetik ki

[19] Márki, 2018, 810.

[20] BH. 1998.123.

[21] Sinku, 2018, 249.

[22] Ptk. 4:208. § (3) bekezdés.

[23] Sinku, 2018, 249.

[24] Szomora, 2013, 443.

[25] Sinku, 2018, 250.

[26] Sinku, 2018, 251.

a hátralékot. Ezen túlmenően a büntetőjogi felelősségre vonás akkor is indokolt, ha a másodfokú eljárás keretein belül tesz eleget kötelezettségének az elkövető. Minkét esetben állást kell foglalni a Btk. 64. § (1) bekezdésében taglalt megrovás alkalmazásának a lehetőségéről. Ennek kapcsán meg kell még említeni a Be. 488. §-ának (2) bekezdését, eszerint ugyanis a tartás elmulasztása miatt indított eljárást – ha az ügyészség egyébként feltételes felfüggesztést nem alkalmazott – a bíróság a tárgyalás előkészítése során legfeljebb egy évre felfüggeszti, feltéve, hogy ettől az elmulasztott kötelezettség teljesítésének a megtörténte várható. Az eljárást azonban a határidő lejárta előtt folytatni kell, ha az elkövető nem mutat erre semmilyen hajlandóságot. A Be. 417. § (1) bekezdése alapján pedig az ügyészség a tartási kötelezettség vétségének elmulasztása miatt egy évre felfüggeszti az eljárást, ha ettől az elmulasztott kötelezettségnek a teljesítése várható, de mindezek előtt vizsgálni szükséges a terhelti ígéretnek a ténybeli megalapozottságát, annak komolyságát.^[27]

A halmazati kérdések kapcsán megjegyzendő, hogy a bűnhalmazatot nem a tartással érintett gyermekek, hanem a passzív alanyok száma határozza meg (akinek a tartásdíjat fizetni kell). Természetes egységet képeznek a vád tárgyává tett első mulasztástól az elsőfokú ítélet meghozataláig terjedő időszak elmaradásai, ugyanakkor ezen időpont után megvalósított mulasztások már új bűncselekmény elkövetését alapozzák meg.^[28]

III. A VIZSGÁLT DELIKTUM GYAKORLATI VONATKOZÁSAI

A törvényi tényállási elemeket illetően elmondható, hogy az egyik problémát az önhiba megállapíthatósága jelenti, hiszen ennek hiányában nem lehet szó büntetőjogi felelősségre vonásról. Bár mindig adott ügyre vetítve kell vizsgálni az önhiba fennállását, ugyanakkor vannak olyan – a jogalkalmazók által kifejlesztett – támpontok, melyek kiindulópontként szolgálhatnak. A következőkben az önhiba kérdéskörét járjuk körbe a tartási kötelezettség elmulasztásának bűncselekménye kapcsán, illetve röviden kitérünk arra is, hogy milyen helyzetben vannak azok a személyek, akik konkrét, jogerős, végrehajtható határozattal (még) nem rendelkeznek, de úgy nevelik gyermekeiket hónapokon, sőt akár éveken keresztül, hogy a különélő szülő ehhez semmiféle pénzbeli támogatást nem nyújt. Mindez azért jelent problémát, mert ha a közös kiskorú gyermekkel rendelkező szülők az életközösségük megszüntetésének időpontjában nem tudnak megegyezni a gyermektartásdíj fizetésének teljesítésében és annak mértékében, a gyermeket ténylegesen gondozó szülő és persze maga a gyermek komoly anyagi nehézségekkel szembesülhet (nem említve itt a szülői felügyeleti jog vagy a kapcsolattartás kapcsán kialakult további konfliktusokat).

[27] Sinku, 2018, 251.

[28] Sinku, 2019, 256.

1. Az önhiba kapcsán kialakult problémakör

Az önhiba voltaképpen annak a szükségességét foglalja magában, hogy a mulasztás a mulasztónak felróható okra vezethető legyen vissza.^[29] A 28. BK véleményre (a továbbiakban: 28. Bkv) tekintettel az önhiba a köznap értelemben nem jelent mást, mint valamely negatív értékelés alá eső magatartást, továbbá az annak okául szolgáló állapotot, mely történés a magatartást tanúsító személynek jogilag vagy erkölcsileg felróható. A tartásra vonatkoztatva az önhiba továbbá akkor állapítható meg, ha akár maga a mulasztás (a tartás meg nem fizetése) vagy pedig annak objektív oka a kötelezettnek felróható. Utóbbi alatt – a bűnösség foka szempontjából – szándékos magatartást kell érteni.^[30]

Az önhiba megállapításának nincs helye akkor, ha hiányoznak az alannya válás feltételei, s az elkövetőnek nincs beszámítási képessége.^[31] Ugyancsak nem lehet szó önhibáról abban az esetben, ha a kötelezettnek nincs megfelelő keresete, jövedelme, így a teljesítésre képtelen. Mindez csak akkor igaz, ha e téren felelősség nem terheli, tehát ha rajta kívül álló okokból nem tud eleget tenni kötelezettségének, például megbetegszik, és emiatt semmilyen jövedelemben nem részesül.^[32] Itt hangsúlyozni szükséges a BH 1993.655.-ben rögzítetteket, hiszen ennek értelmében a munkaviszony, a keresőfoglalkozás meg nem léte önmagában nem alapoza meg az önhibát, így az ehhez vezető okok feltérképezése semmi esetre sem mellőzhető.^[33]

Az önhiba feltárása kapcsán nehézséget jelenthet, ha a vizsgálat tárgyát hosszabb ideje fennálló mulasztások sorozata képi. Az elkövetési időszakon belül az önhiba részleges is lehet, akár hónapról hónapra is változhat a mulasztás oka, ennek folytán pedig értelemszerűen az önhiba megítélése is. Ebből adódóan adott mulasztássorozaton belül minden mulasztás, s az annak háttérében álló ok önálló vizsgálat lefolytatását igényli, tekintettel arra, hogy ilyenkor a tartási kötelezettség elmulasztása nem feltétlenül minden esedékességi időszakban róható fel az elkövetőnek.^[34]

Nem zárja ki az elkövető önhibáját a tartási kötelezettséget előíró határozat törvénysértő volta, ha azonban a határozat törvényességével szemben alapos kétség merül fel (felülvizsgálati kérelmet jelentettek be ellene), akkor ezen előzetes kérdés elbírálásáig a büntetőeljárás felfüggesztésének lehet helye. Erre olyankor kerülhet sor, ha az elkövetőt a vád tárgyává tett időszakra nézve egyáltalán nem terheli tartási kötelezettség. Más megítélés alá esik az az eset, amikor a tartás alapjául szolgáló körülményekben lényegi változás állott be. Csak emiatt ugyanis a polgári bíróság ítélete nem vesztheti hatályát, a kötelezett azonban ilyenkor

[29] Sinku, 2018, 250.

[30] 28. BK vélemény.

[31] Sinku, 2018, 250.

[32] Sinku, 2018, 250.

[33] BH 1993.655.

[34] BH 1975.107.

kérheti a tartásdíj mértékének csökkentését (megváltoztatását). A körülmények vizsgálatát az önhiba megítélésekor az eljáró büntetőbíróság vizsgálja abból a célból, hogy e tekintetben megállapítható-e a felróhatóság vagy sem.^[35] Fontos kiemelnünk, hogy a tartásdíj fizetésére kötelezett, de a gyermeket jogellenesen magánál tartó szülő a természetben nyújtott tartásra tekintettel általában nem mentesülhet a tartásdíj fizetésének kötelezettsége alól. A jogi helyzet és a tényleges helyzet megítélésekor a jogi helyzet az elsődleges, ezért a szülő mentesítésének kivételes és szigorú feltétele csak akkor állapítható meg, ha a jogellenes helyzet kialakulása a gyermek nyilvánvaló érdekében áll.^[36]

Az önhiba fogalmával és annak belső tartalmával nemcsak a büntető jogtudomány foglalkozik, egy „nehezebb, finomabb fogalom” a polgári jogi gondolkodásban is. Az adott személy saját felelősségeként jellemezhető önhiba lényegében egyfajta előrelátási kötelezettséget is takar, hiszen a vagyoni terhek vállalása esetén (pl. bankhitel) is számolni kell a jövőbeni megélhetés biztosításával, a körültekintés nélküli életvitel folytatása könnyelműsége utalhat, így megalapozhatja az önhiba megállapítását.^[37] Nem állapítható meg önhiba, ha az elkövetőnek nincs megfelelő keresete, illetőleg vagyona, de ez kizárólag akkor igaz, ha ezen okok fennállásában őt nem terheli felelősség. Az a tény, hogy a kötelezettnek nincs munkaviszonya, még nem alapozza meg az önhibát, az ehhez vezető okokat ugyanakkor fel kell tárni, amint az alkalmi munka hiánya is csak akkor róható fel az elkövetőnek, ha az ilyen lehetőséget bizonyítottan visszautasította.^[38] Az önhiba jellemző sajátossága éppen az, hogy a mulasztás (jelen esetben a nemfizetés) nem külső körülmények miatt, hanem az elkövetőnek felróható okból marad el, ilyen például a munkakerülő, italozó életmód. Végezetül e körben azt tartjuk a legfontosabbnak hangsúlyozni, hogy az elkövető nem hivatkozhat saját rossz anyagi helyzetére, mert a tartási kötelezettség prioritása miatt a szülő egyéb kiadásainak kárára is köteles gondoskodni gyermekéről, vagyis teljesíteni köteles.^[39] A 28. Bkv. a kóros elmeállapotban lévő személyek tartási kötelezettségére nézve viszont rögzítette, hogy a beszámítási képességet kizáró kóros elmeállapotban levő személy mulasztása esetén hiányzik a bűncselekmény egyik törvényi tényállási eleme, az önhiba; ezért a vádlott felmentését bűncselekmény hiányára, és nem büntethetőséget kizáró okra kell alapozni.

2. Tartásdíj végrehajtható hatósági határozat birtokában

A rokontartásra vonatkozó közös szabályok alapján megállapítható, hogy rokonaival szemben az jogosult a tartásra, aki önhibáján kívül nem képes magát

[35] Márki, 2018, 811.

[36] BH 2019.8.222.

[37] Wertan.hu: Az önhibáról, 2011.

[38] Buntetojog.info.

[39] Batki.info: Tartási kötelezettség elmulasztása, 2018.

eltartani (vagyis rászorulttá válik), és akinek tartásra kötelezhető házastársa, volt házastársa vagy volt élettársa nincs. A tartás megállapításának együttes feltétele tehát a rászorultság és az önhiba hiánya. A rokонтartási kötelezettség elsősorban az egyenesági rokonokat terheli egymással szemben: a szülőnek a gyermekével és a gyermeknek a szülőjével szemben van tartási kötelezettsége; ha a tartásra jogosult gyermeknek tartásra kötelezhető szülője nincs, eltartása távolabbi felmenőire hárul; ha a tartásra jogosultnak nincs gyermeke, távolabbi leszármazói kötelesek őt eltartani.^[40] Azt a kiskorút, akinek tartásra kötelezhető egyenesági rokona nincs, nagykorú testvére köteles eltartani, feltéve, hogy ezt saját maga, házastársa, élettársa és tartásra rászoruló egyenesági rokonai szükséges tartásának veszélyeztetése nélkül képes teljesíteni.^[41] Igen fontos szabály, hogy a házastárs köteles háztartásában eltartani a vele együtt élő házastársának olyan, tartásra szoruló kiskorú gyermekét (mostohagyermek), akit házastársa az ő beleegyezésével hozott a közös háztartásba.^[42] A Ptk. részletesen rendelkezik a mostohagyermek és a nevelt gyermek, illetőleg egyéb felnőtt hozzátartozók tartási jogosultságáról és kötelezettségéről is, azonban mi jelen keretek között a gyermekek tartását állítottuk a középpontba.

Adott tehát az egyértelmű és letisztult törvényi szabályozás a Ptk. oldaláról, és úgyszintén adott ezen kötelezettség elmulasztásának szankcionálása a Btk. részéről. Rögzíti egyik oldalon a jogalkotó a gyermekek tartásra való jogosultságát, ugyanakkor ennek büntetőjogi relevanciája csak akkor értelmezhető, ha „jogszabályon alapuló és végrehajtható hatósági határozatban” írták elő ezen fizetési kötelezettséget, másként/addig a gyermektartás csak elvi síkon létezik.

A „tartás” módja kétféle lehet, történhet egyrészt természetben, másrészt pénz (tartásdíj) formájában. A tartási kötelezettség kiskorú gyermek esetén azt jelenti, hogy a gyermek szülője jogosult és köteles arra, hogy gyermekét családban gondozza és nevelje, számára a testi, értelmi, érzelmi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges feltételeket – különösen a lakhatást, étkezést, ruházattal való ellátást –, valamint az oktatásához és az egészségügyi ellátásához való hozzájutást biztosítsa. A gyermekkel közös háztartásban élő szülő természetben, míg a külön élő (vagy az együtt élő, de a tartásáról nem gondoskodó) szülő pedig elsősorban tartásdíj fizetése útján biztosítja a gyermek szükségleteit. A tartás mértékére és módjára vonatkozóan elsősorban a szülők megállapodása az irányadó, megegyezésük hiányában a bíróság dönt.^[43]

Van tehát lehetőség arra, hogy a szülők bírósági „procedúra” nélkül megállapodásra jussanak a gyermektartásdíjra vonatkozóan, de ehhez feltétlen bizalom és persze folyamatos, önkéntes teljesítés szükséges. A házasság felbontására irányuló kereset benyújtásakor többször előfordul, hogy a felek már magában a bontásban sem tudnak megegyezni (a válást az egyik fél ellenzi, nem akarja),

[40] Ptk. 4:196. § (1)-(4) bekezdés.

[41] Ptk. 4:197. §.

[42] Ptk. 4:198. § (1) bekezdés.

[43] Európai Igazságügyi Hálózat: Tartási követelések – Magyarország, 2017.

nemhogy a járulékos kérdésekben, ilyenkor természetesen a bíróság fog dönteni a gyermektartásdíj tekintetében is. Amennyiben a házasság megszűntetése ún. közös megegyezéssel zajlik, úgy a szülők egyebek mellett (szülői felügyeleti jog, kapcsolattartás, lakáshasználat, igény esetén házastársi tartás) a tartásdíjat illetően is egyezséget köthetnek. Végrehajtható hatósági határozathoz tehát a bíróságtól kétféle módon juthatunk: szülői döntésképtelenség esetén erre vonatkozó bírósági ítélet formájában, vagy átgondolt és előre egyeztetett közös megállapodás (egyezség) keretében.

A Kúria több döntésében foglalkozott a gyermektartásdíj fizetésének egyezséggel történő vállalásával, így kimondta például, hogy nincs helye a tartásdíj leszállításának arra hivatkozással, hogy a magas összegű gyermektartásdíjat a kötelezett már eleve külső segítség igénybevételével vállalta, különösen abban az esetben, ha a tényleges jövedelmi-vagyoni viszonyait sem az egyezségkötés során, sem az újabb perben nem igazolta.^[44] A Kúria kiemelte,^[45] hogy nem kérheti a megállapodáson alapuló tartás megváltoztatását az a fél, akinek a körülmények megváltozásánál lehetőségével már a megállapodás időpontjában számolnia kellett, vagy akinek a körülmények megváltozása felróható.

„A szülői felelősség alapján a polgári jogi általános elvárhatósági zsinórmértékének megfelelően a szülőkkel szemben az a követelmény, hogy a megállapodás tartalmának (a tartásdíj mértékének) meghatározásakor a gyermekük érdekében felelősségteljesen, kellő gondossággal és körültekintéssel járjanak el. A gyermek érdekének fokozott védelme alapelvvel [Ptk. 4:2. § (1) bekezdés] összhangban tehát elvárható a szülőktől az az előrelátás, hogy számoljanak azzal: egyrészt a megállapodás szerinti tartásdíj kiszámíthatóan, hosszabb időtartamon keresztül is teljesíthető mértékű legyen, másrészt az, hogy a gyermek indokolt szükségleteit folyamatosan megfelelően biztosítsa. Ebből következően a kötelezett szülőtől általában elvárható, hogy a szerződéses rendezés esetén az általa vállalt (a kimutatott jövedelmével esetleg összhangban nem álló) tartás teljesítését kellő gondosság mellett azzal a felelősséggel vállalja, hogy annak hosszú távú megfizetéséhez a teljesítőképességet biztosítani kell.”^[46]

Az egyezség megkötése nem kötelező, így a kötelezett szülőtől általában elvárható, hogy a (kimutatott jövedelmével esetlegesen összhangban nem álló) tartás teljesítését kellő gondosság mellett azzal a felelősséggel vállalja, hogy annak mindenkor megfizetéséhez a teljesítőképességet biztosítani kell. Fontos kritérium, hogy amennyiben a kötelezett jövedelme az egyezségkötés után lecsökken, mindent meg kell tennie olyan munkaviszony (akár másodállás) létesítése érdekében, ami az önként vállalt teljesítéshez fedezetet biztosít. A Kúria kimondta az is, miszerint az „újabb” kiskorú gyermek születése nem minősül körülményváltozásnak, illetve tévesnek tartotta azt az érvelést, hogy a házastársi közös adósság törlesztésének a gyermektartásdíjra kihatása van. A szülő

[44] BH 2017.58.

[45] Kúria Pfv.II.21.327/2016.

[46] Kúria Joggyakorlat-elemző Csoport, 2017, 119.

a saját szükséges tartásának korlátozásával is köteles a kiskorú gyermekek tartására, ebből következően az, hogy a volt házastársak közös adóssága milyen anyagi terhelést jelent, a gyermektartásdíj mértékét nem befolyásolja, mivel az érintett a felvett kölcsönök tudatában kötelezte magát a tartásdíj megfizetésére.^[47]

A Kúria kifejtette: lényegi különbség mutatkozik aszerint, hogy a felek a tartás mértékét korábban konszenzusos módon – peren kívül, illetve a bíróság végzésével jóváhagyott perbeli megállapodással (egyezséggel) – rendezték; vagy erről megállapodásuk hiányában a bíróság ítélettel döntött.^[48] A legfőbb cél természetesen a szülők közös értékrendje és a gyermek érdekeinek szem előtt tartása lenne, ezért a Kúria rámutatott arra, hogy a konszenzusos díjmeghatározás elsődlegesen azért indokolt, mert nyilvánvalóan a szülők ismerik legjobban a gyermekük szükségleteit, érdeklődési körét, egészségi állapotát, sport-, illetve kulturális igényét, iskolán kívüli elfoglaltságait stb., és ezzel összefüggésben tartásának rendszeres pénzbeli költségeit. A Kúria ezen döntésében is a szülői felelősséget és az előrelátás elvárását, a jövőbeni események végiggondolását nyomatékosította, másrészt, hogy az egyezségkötéskor a gyermek indokolt szükségleteit nem csak aktuálisan, hanem a jövőre nézve is tervezni kell.^[49]

A Kúria joggyakorlat-elemző csoportja részletesen vizsgálta a gyermektartásdíjra vonatkozó perek gyakorlatát, így például általános jellemzőként feltárta, hogy a bíróság a tartásdíj mértékének megváltoztatása iránti perben köztudomásúnak tekinti a gyermek életkorának változásával járó költségek növekedését; az egyik ügyben a három évet még nem, de az öt év időtartamot már körülményváltozásként értékelték. Ugyancsak bizonyítás nélkül fogadták el a bíróságok a költségek növekedésénél, ha a gyermek az általános iskolát befejezve középiskolás lett.^[50]

Mindent összevetve, a kiskorúak különleges státuszából (tartásra jogosultság sorrendje) adódóan egyetlen kritériumot kell kőbe vésni, mégpedig azt, hogy a kiskorú gyermek a nagykorút, illetve a gyermek a házastársat, volt házastársat és a volt élettársat több jogosult esetén mindig megelőzi. A gyermekvállalás az örömök mellett hosszú távú felelősséget és elköteleződést jelent, ezért a tartási képességre minden egyes felnőtt személynek – akár saját magát háttérbe szorítva, korábbi igényeit feladva – gondolnia kell. Töretlen a bírói gyakorlat a kiskorúak primátusa tekintetében, így nemteljesítés esetén aligha lesz olyan „kifogás”, amely a kiskorú gyermek eltartására vonatkozó kötelezettség minden jogosultat megelőző alapelvét felül tudná írni.

[47] Jogaszvilag.hu: Az egyezségeen alapuló gyermektartásdíj, 2017.

[48] Kúria Pfv.II.20.804/2018.

[49] Jogaszvilag.hu: A gyermektartásdíj mértékének megváltoztatása és a szülői felelősség kérdése, 2019.

[50] Kúria joggyakorlat-elemző csoport, 2017, 50.

3. Tartásdíj végrehajtható hatósági határozat nélkül

Viszonylag könnyebb helyzetben vannak azon személyek, akik a gyermek-tartásra nézve már jogerős döntés birtokában vannak. Az életközösség megszűntetésekor azonban ez az irat nyomban nem áll rendelkezésre, viszont a gyermeket az ennek megszerzésére irányuló eljárás időtartama alatt is „tartani” szükséges.

Rövid kitérőként említenénk, hogy a gyermektartás kérdése mellett a kapcsolattartás okozza a másik problémaforrást az életközösség megszakadását követően, hiszen ez a különélő szülő egyik legfontosabb jogosítványa, egyben – a tartásdíj megfizetéséhez hasonlóan – a gyermekkel szembeni kötelezettsége. Ha házassági vagy a szülői felügyelet rendezése iránti per nincs folyamatban, akkor a kapcsolattartásról a szülők megegyezésének hiányában a gyámhatóság dönt, de az eljárásban az ítéltképesége birtokában lévő gyermeket^[51] meg kell hallgatni. A kapcsolattartásra vonatkozó határozat végrehajtása 2020. március 1. napjától már nem a gyámhatóság, hanem a bíróság hatáskörébe tartozik, ahol a bíróság a gyámhivatali eljárástól eltérően azt vizsgálja, hogy a kérelmezett fél a határozatban foglaltakat felrögható módon megszegte-e. Amennyiben ez megállapítható, a bíróság elrendeli a végrehajtást, egyben önkéntes teljesítésre hívja fel a felet, ennek elmaradása esetén pedig a törvényben meghatározott jogkövetkezményeket alkalmazhatja a mulasztó félle szemben: rendőrségi közreműködést kérhet, indítványozhatja a szülői felügyelet megváltoztatását, illetve feljelentést tehet.^[52] Megjegyezzük, hogy a kapcsolattartást szabályozó határozat végrehajtására irányuló kérelem kötelező melléklete a kapcsolattartást szabályozó bíróság vagy gyámhatóság megjelölése és ügyiratszám.

Visszakanyarodva a gyermektartáshoz, a gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról szóló 149/1997. (IX.10.) Korm. rendelet (Gyer.) alapján kétségtelenül lehetőség van a gyermektartásdíj állam általi megelőlegezésére, azonban az eljárás megindítására vonatkozó kérelemhez ez esetben is csatolni kell egyebek mellett a gyermektartásdíjat megállapító jogerős bírósági határozatot.^[53]

A példálózó előírásokból látható, hogy több szempontból is érdemes ezeknek a kérdéseknek a dokumentált elintézése, hiszen egyik fél életkörülményeinek, jövőbeni kapcsolatainak alakulása sem bejósolható, ezért talán nem bizalmatlanság a kardinális kérdéseket hivatalos úton egyszer s mindenkorra tisztázottá tenni. Nem állítjuk, hogy a gyermektartásdíj önkéntes teljesítése ritkaságszámba menne, azt viszont igen, hogy az aktuális gyakorlati kérdések feltárására

[51] Ítéltképesége birtokában lévő gyermek: az a kiskorú, aki életkorának és értelmi, érzelmi fejlettségének megfelelően képes – meghallgatása során – az őt érintő tények és döntések lényegi tartalmát megérteni, várható következményeit belátni (Gyer. 2. § a) pont).

[52] Országos Bírósági Hivatal: 2020. március 1. napjától bírósági nemperes eljárásban kezdeményezhető a gyermekkel való kapcsolattartásra vonatkozó határozatok végrehajtása (ld. Birosag.hu: Gyermekkel való kapcsolattartásra vonatkozó határozatok végrehajtása, 2020).

[53] Gyer. 69. § (4) bekezdés b) pont.

irányuló – még folyamatban lévő – kutatásunkban^[54] az érintettekkel történő személyes beszélgetések már most több ponton rámutattak arra, hogy ezzel a kérdéskörrel mélységében foglalkozni szükséges.

Az életközösség megszüntetését követően – a kapcsolattartás mellett – az egyik legnagyobb gyakorlati probléma a gyermektartásdíj. Az élettársi kapcsolat lényegében a különköltözéssel megszakad, de ugyanez jellemző a házastársak esetén is, hiszen a felek ritkán maradnak együtt a házasság felbontásának és a járulékos kérdések rendezésének bíróság általi kimondásáig (az eljárás akár több évig elhúzódhat), így a probléma esetükben éppúgy fennáll. A közös kiskorú gyermeket a továbbiakban gondozó-nevelő szülő ekkor szembesül azzal, hogy a gyermek tartásához való hozzájárulás rendszeres teljesítésében csupán bízhat, mert elmaradása esetén kikényszerítésére nincs jogi lehetősége. Természetesen a lakáshasználat és egyéb függő helyzetek megoldása is fontos a szülők szakításakor, de álláspontunk szerint a kiskorú gyermek tartása minden érdeket felül kell, hogy írjon. Az életközösség konszenzusos megszüntetése sem jelent garanciát arra, hogy a másik szülő hónapról hónapra bizonyos összeggel hozzájárul majd a közös kiskorú gyermek tartásához. Sokan választják azt a megoldást, hogy ügyvéd előtt kötnek megállapodást erre nézve, ugyanakkor ez nem végrehajtható hatósági határozat, így nemteljesítés esetén a gyermektartás kikényszerítése érdekében a jogosultnak bírósághoz kell fordulnia.

A kiskorú gyermek(ek)kel egyedül maradó és gyermektartásdíjat nem kapó szülők véleménye szerint számukra megoldást jelentene, ha a jogalkotó előírná azt a kötelezettséget, miszerint a kiskorú gyermekkel rendelkező szülők az életközösség megszüntetésétől számított rövid időn belül (pl. 30 nap) kötelesek lennének megjelenni a gyámhatóság előtt, és ott ideiglenes hatállyal (a bíróság jogerős döntéséig) megállapodást kötni az alapvető kérdésekben, beleértve a gyermektartásdíjat is. Megannyi kérdés adódik ezen felvetés kapcsán, így például: nemteljesítés esetén annak végrehajtása; mi a teendő, ha a felek az öszszegszerűségben nem tudnak megállapodni; sőt mi történik akkor, ha a megadott határidőn belül a szülők nem jelennek meg stb. A gyermektartásdíjhoz való mielőbbi hozzájutás érdekében az elintézésre a bíróság jelenthet megoldást, a kérdés orvoslására bírósági ideiglenes intézkedés keretében nyílik lehetőség, függetlenül attól, hogy a szülők élettársak voltak vagy házastársak.

[54] Garai – Csapucha, 2020.

A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény (Pp.) alapján a bíróság a perben ideiglenes intézkedéssel határozhat különösen:

- a) a kiskorú gyermek tartása és tartózkodási helyének valamelyik szülőnél vagy harmadik személynél történő kijelölése,
- b) a szülői felügyelet gyakorlásának rendezése,
- c) a szülő és gyermek közötti kapcsolattartás, és
- d) a házastársak lakáshasználatának kérdésében.^[55]

Az ideiglenes intézkedés tárgyában hozott végzés előzetesen végrehajtható. A teljesítési határidő – ha a bíróság másként nem rendelkezik – a végzés írásbeli közlését követő napon kezdődik.^[56] A bíróságnak arra is lehetősége van, hogy a gyermek súlyos veszélyeztetése esetén ideiglenes intézkedéssel elrendelje a szülői felügyeleti jog megszüntetését,^[57] de a bíróság ideiglenes intézkedést szükség esetén erre irányuló kérelem nélkül is hozhat.^[58]

IV. ZÁRÓ GONDOLATOK

A fentiekben a tartási kötelezettség komplexitását mutattuk be a Btk.-ban szabályozott bűncselekményi oldalról, rávilágítva a gyakorlati tapasztalatokra, így az önhiba megítélésére és az egyes eljárásokban alapkövetelményként megjelenő hatósági határozat meglétére.

A gyermekvédelmi és gyámügyi feladat- és hatáskörök ellátásáról, valamint a gyámhatóság szervezetéről és illetékességéről szóló 331/2006. (XII.23.) Korm. rendelet részletesen szabályozza a gyámhivatal feladat- és hatáskörét, a gyermekek védelme érdekében számos jogositványt adva részére. A gyermektartásdíjat ezen rendelet többször említi, a gyámhatóság dönt egyebek mellett a gyermektartásdíj megelőlegezéséről,^[59] eljár a tartásdíj külföldön való behajtása tárgyában a külföldön lakó vagy tartózkodó személy tartásdíj iránti igényével kapcsolatos ügyben, és közreműködik a tartásdíjat megállapító és megfizetésre kötelező határozat meghozatalára irányuló kérelmek, továbbá a tartásdíj felemelésére, leszállítására vagy megszüntetésére vonatkozó kérelmek ügyében is.^[60] A Gyer. főként a gyermektartásdíj megelőlegezése tárgyában tartalmaz rendelkezéseket (a formanyomtatvány kötelező adata az ügyben eljár bíróság megnevezése, a gyermektartásdíj-fizetési kötelezettséget megállapító határozat/döntés száma és jogerőre emelkedésének dátuma), míg a Gyvt. a gyermekek védelmének rendszere fejezetben tárgyalja a gyermektartásdíj megelőlegezésének törvényi feltételeit.

[55] Pp. 457. §.

[56] Pp. 105. § (2) bekezdés.

[57] Pp. 485. §.

[58] Pp. 435. § (1) bekezdés.

[59] 5. § b) pont.

[60] 9. § i) pont.

Látható tehát, hogy a jelenlegi jogszabályi környezet a végrehajtható hatósági határozat birtokában lévő szülő és gyermeke(i) számára nyújt valamiféle biztonságérzetet, az ilyen „papírral” nem rendelkezők a másik szülő önkéntes teljesítése hiányában semmilyen anyagi támogatást nem kérhetnek (ezen a jogcímen). A párkapcsolat jellegétől függetlenül a gyermekvállalás hosszú távú elköteleződést jelent, melynek a tényét a szülőknek a ”vállaláskor” kell megérteniük, felmérniük és onnantól kezdve ennek tudatában cselekedniük. A gyermektartásdíj – jellegéből adódóan – a közösen vállalt, szüleinek kiszolgáltattott, tőlük függő helyzetben lévő kiskorúaknak jár, a róluk való gondoskodás nem kapcsolódhat a másik szülővel való együttéléshez. Nem tűnhet úgy, mintha a kiskorú gyermekeket nevelő szülők nem az első pillanattól kezdődően lennének jogosultak erre az összegre, ezért a gyermektartás megnyugtató jogi rendezése véleményünk szerint a gyermek érdekében mielőbb indokolt, hiszen a hosszútávú megoldást – és egyben a végrehajthatóságot – kizárólag ez jelentheti.

FORRÁSJEGYZÉK

- Garai Renáta – Csapucha Bernadett: *A tartási kötelezettség elmulasztása bűncselekmény (Btk. 212. §) elméleti és aktuális kérdései.* 14/2020. sz. kutatás. Országos Kriminológiai Intézet, Budapest.
- Lajtár István (2013): A gyermekek érdekét sértő és a család elleni bűncselekmények. In: Polt Péter (szerk.): *Új Btk. kommentár.* Nemzeti Közszerzői és Tankönyvkiadó, Budapest.
- Márki Zoltán (2018): A gyermekek érdekét sértő és a család elleni bűncselekmények. In: Kónya István (szerk.): *Magyar Büntetőjog. Kommentár a gyakorlat számára.* HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest.
- Sinku Pál (2018): A gyermekek érdekeit sértő és a család elleni bűncselekmények. In: Belovics Ervin – Molnár Gábor Miklós – Sinku Pál: *Büntetőjog II., Különös Rész.* Hatodik hatályosított kiadás. Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest.
- Sinku Pál (2019): A gyermekek érdekeit sértő és a család elleni bűncselekmények. In: Belovics Ervin – Molnár Gábor Miklós – Sinku Pál: *Büntetőjog II., Különös Rész.* Hetedik hatályosított kiadás. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest.
- Szomora Zsolt (2013): A gyermekek érdekét sértő és a család elleni bűncselekmények. In: Karsai Krisztina (szerk.): *Kommentár a Büntető Törvénykönyvhöz.* Complex Kiadó, Budapest.

INTERNETES HIVATKOZÁSOK:

- Batki.info: Tartási kötelezettség elmulasztása. Mit jelent az önhiba?, 2018. (Elérhető: <https://batki.info/tartasi-kotelezettseg-elmulasztasa/>. Letöltés ideje: 2020. április 12.).
- Buntetojog.info: Btk. 212. § Tartási kötelezettség elmulasztása. (Elérhető: <https://buntetojog.info/kulonos-resz/btk-212-%C2%A7-tartasi-kotelezettseg-elmulasztasa/>. Letöltés ideje: 2020. április 24.).

- Európai Igazságügyi Hálózat: Tartási követelések - Magyarország, 2017. (Elérhető: https://e-justice.europa.eu/content_maintenance_claims-47-hu-maximizeMS_EJN-hu.do?member=1. Letöltés ideje: 2020. május 2.).
- Kúria Joggyakorlat-elemző Csoport: Összefoglaló vélemény a rokontartás szabályaival kapcsolatos ítélkezési gyakorlatról, 2017. (Elérhető: https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/joggyak_osszefoglalo_2018_dr_makai_katalin.pdf. Letöltés ideje: 2020. május 26.).
- Jogszvilag.hu: Az egyezségeen alapuló gyermektartásdíj, 2017. (Elérhető: <https://jogszvilag.hu/az-egyezsegen-alapulo-gyermektartasdi/>. Letöltés ideje: 2020. május 26.).
- Jogszvilag.hu: A gyermektartásdíj mértékének megváltoztatása és a szülői felelősség kérdése, 2019. (Elérhető: <https://jogszvilag.hu/a-gyermektartasdi-j-mertekenek-megvaltoztatasa-es-a-szuloi-felelosseg-kerdes/>. Letöltés ideje: 2020. május 26.).
- Birosag.hu: 2020. március 1. napjától bírósági nemperes eljárásban kezdeményezhető a gyermekkel való kapcsolattartásra vonatkozó határozatok végrehajtása, 2020. (Elérhető: <https://birosag.hu/hirek/kategoria/ugyfeleknek/2020-marcius-1-napjatol-birosagi-nemperes-eljarasban-kezdemenyezhető>. Letöltés ideje: 2020. május 22.).
- Birosag.hu: Gyermekkel való kapcsolattartásra vonatkozó határozatok végrehajtása, 2020. (Elérhető: <https://birosag.hu/hirek/kategoria/birosagokrol/gyermekkel-valo-kapcsolattartasra-vonatkozó-határozatok-vegrehajtasa>. Letöltés ideje: 2020. május 22.).
- Wertan.hu: Az önhibáról, 2011. (Elérhető: <http://www.wertan.hu/az-onhibarol/>. Letöltés ideje: 2020. május 22.).